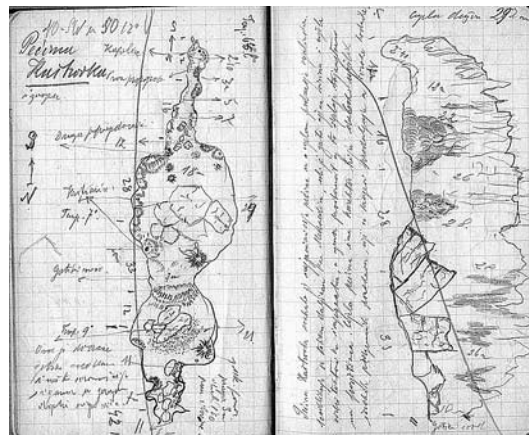
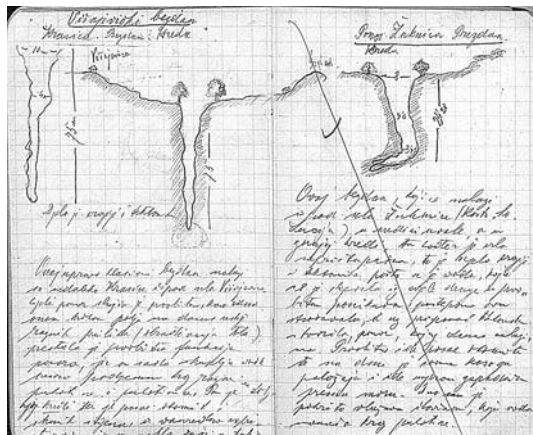

SANJA JAPUNDŽIĆ □ Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb

sl.1. Nacrti jama iz terenskog dnevnika 1920. godine: Višnjevački beždan (lijevo), Žaknica beždan (desno)

sl.2. Nacrt Pećine Kuštrovke, 1922. godina

Kako su izgledali terenski dani naših muzealca prirodoslovaca, možemo samo nagađati, gdjekad čuti zanimljive dogodovštine od starijih kolega kustosa ili, rjeđe, pročitati u terenskim dnevnicima. Danas, u doba vrhunske tehnologije koja nas katkada čini vrlo zbunjenima, pravi je *gušt* pronaći takve dnevnike ispisane rukom starog muzealca i uživati čitajući njegove zabilješke.

Primjerice:

Dne 24.VI.1913. *prispio u Otočac.*

Dne 25.VI.1913. *iz Otočca na Staro selo, Markovac poljana, Kosmačevo jezero.*

26.VI. *Kiša*

27.VI. *Staro selo, Tukljaci, Dubrava, Kompolje.*

28.VI. *Određenje raširenja krede Veliki Grič, Badlovića vrh, Marković rudina, Hrastovac.*

29.VI. *Nedjelja*

(Nedjelja je očito, kao i danas, bila dan za odmaranje, sredivanje dnevnika i misli te planiranje istraživanja.)

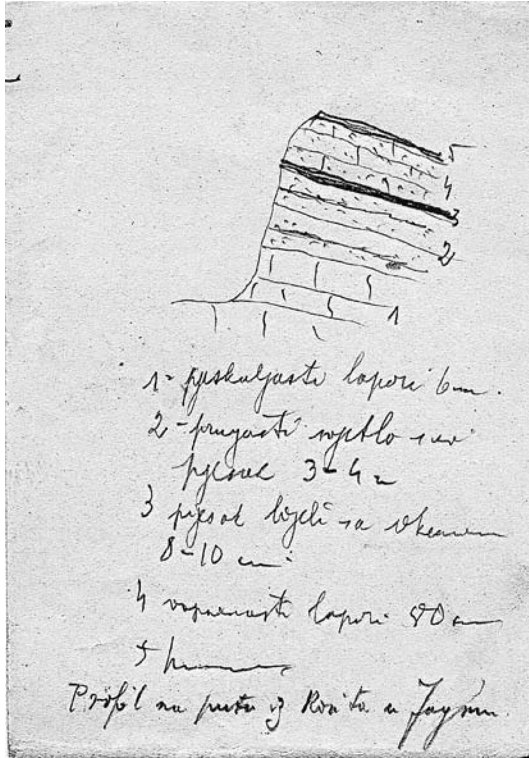
Navedene su rečenice napisane rukom dr. Josipa Poljaka, muzealca i geologa, speleologa, planinara i majstorskog fotografa. Cijeli je radni, pa gotovo i životni vijek proveo u Geološko-paleontološkome muzeju. Još kao student počeo je raditi u muzeju, a od 1940. godine sve do umirovljenja 1959. godine bio je njegov ravnatelj. Poljakov muzejski rad bio je vrlo opsežan, ali ne toliko vidljiv izvana – ostao je sačuvan u inventarnim knjigama, na etiketama među fosilima u zbirci, na geološkim kartama. Njegovo terensko istraživanje u sklopu muzejskog

posla bilo je izuzetno bogato i plodonosno. Istraživao je geologiju cijele Hrvatske, bavio se speleologijom, opisivao nove špilje našeg podzemlja. Osim više od 3 000 fotografija koje je taj vrstan fotograf ostavio u muzeju, sačuvano je i oko dvadesetak terenskih dnevnika. Oni su iznimno važni i vrlo upotrebljivi jer detaljno opisuju njegova geološka istraživanja, bogati su crtežima krajolika, špilja, geoloških profila, a kao dodatak u svakom je dnevniku popis fotografija koje je dr. Poljak snimio na svojim istraživanjima.

Ako zavirimo u najstariji dnevnik, koji sam citirala na početku ovoga rada, možemo kronološki pratiti Poljakova istraživanja geologije oko Otočca i Gospića te na Kalničkoj gori u rujnu 1913. godine, na Velebitu i u Lici 1914., 1920. i 1921. godine.

Svi su dnevnik u biti slično sastavljeni, pa bi bilo pomalo zamorno i dugačko nabrajati sva njegova istraživanja. Stoga sam odlučila za ovu prigodu izdvojiti dva važna segmenta Poljakova rada koja su sadržana i u dnevnicima – Velebit i špilje.

Poljak se cijeli svoj radni vijek iznova vraćao Velebitu, svomu omiljenom odredištu, istražujući njegovu geologiju i planinarske staze te bilježeći perom, a osobito fotografijom, njegove ljepote i krške posebnosti. Prvo putovanje Velebitom izveo je 1908. godine s profesorom Ferdinom Kochom. Znanstveno istraživanje na Velebitu dr. Poljak je započeo detaljnim snimanjem geološke karte Senj-Otočac, pa u dnevniku iz 1913. godine nalazimo

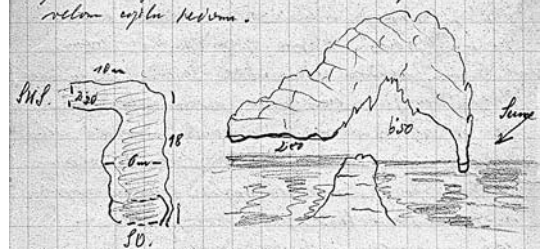
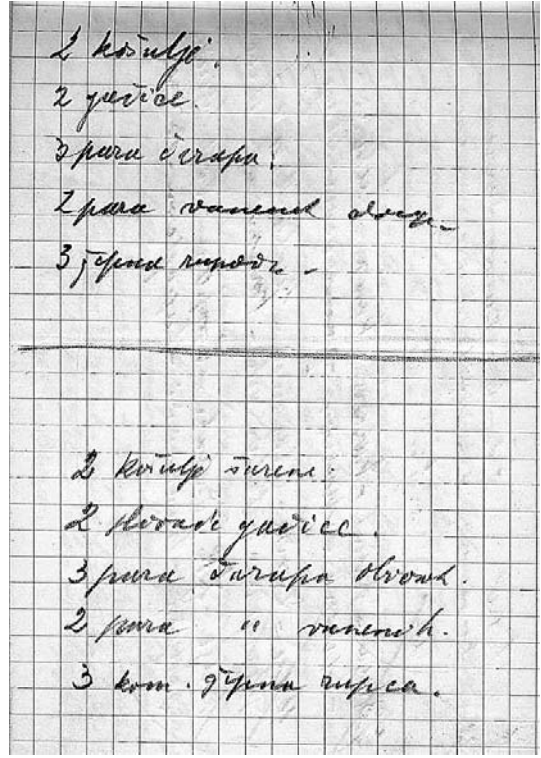
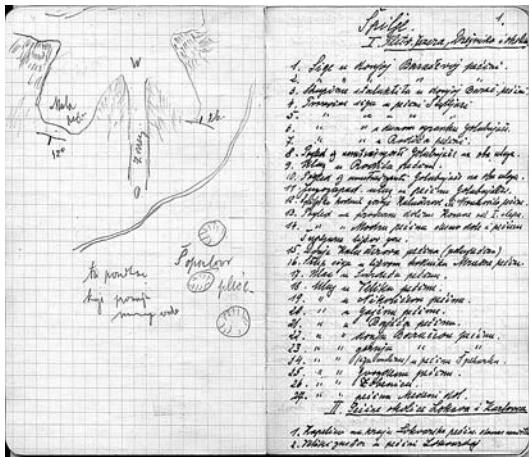
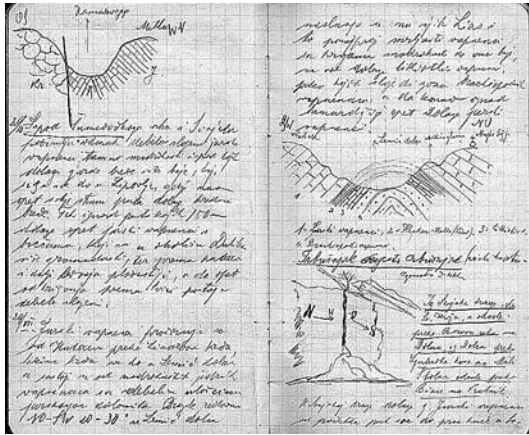

sl.3.-4. Geološki profili iz različitih terenskih dnevnika

sl.5. Popis fotografija špilja iz terenskog dnevnika, 1928. godina

sl.6. Popis odjeće koju je dr. Poljak nosio na put

sl.7. Nacrt Modre špilje na Biševu - 1927. godina

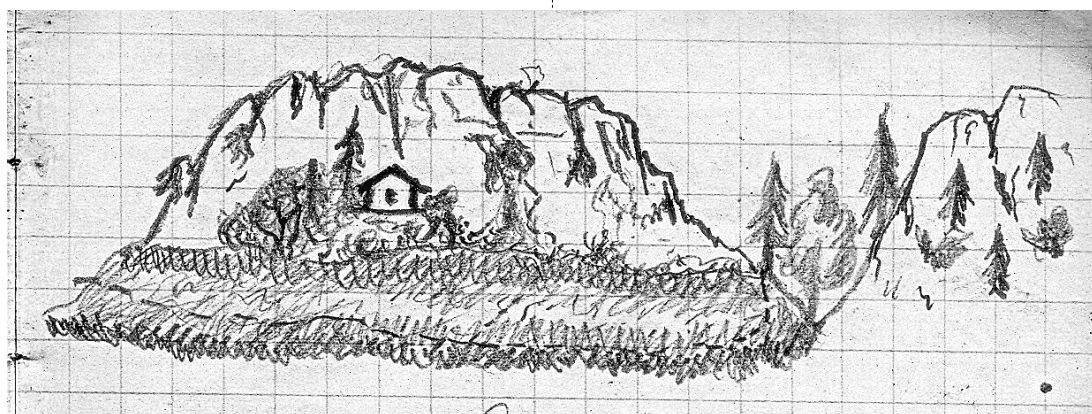
prve zabilješke o geologiji Velebita, kada je pratio "razširenje" pojedinih geoloških tvorevina uz južne padine toga planinskog lanca.

Mnogi opisi iz njegovih dnevnika, poput sljedećeg opisa Rožanskih kukova, poslužili su za neke od brojnih članka u Hrvatskom planinaru ili za oblikovanje Planinarskog vodiča po Velebitu, koji je napisao Poljak, a tiskan je 1929. godine.

Ovi kukovi su sistem kukova sastavljenih od pet manje više uporednih gorskih grebena koji teku smjerom O-W i grebena na istoku ovih iznad Lubenskih vrata koji zahvaća kukove sa istočne strane. Prema zapadu nema grebena koji bi zatvarao nego se pojedini grebeni otvoreno obrušavaju. Ovi grebenski nizovi odijeljeni su međusobno silno dubokim vrtućama uslijed česa je došlo da su dva i dva niza među spojeni užom ili širom barijerom koja veže dva i dva grebenska niza i dvije i dvije vrtuče.

U sredini između grupe Gromovače i Crikvene nalazi se Jerković dolac iznad kojega se nalazi Pasarićev kuk na kojem će se graditi sklonište.

(Rossijevo sklonište izgrađeno je 1929. godine, nap. aut.)

sl.8. Pogled na Velebit s ceste iznad Glavice kod Otočca, 1914. godina

sl.9. Crtež Pasarićeva kuka s budućim skloništem, iz 1928. godine

Neke pretpostavke, poput one o oledbi Velebita, nisu se mogle dokazati istraživanjima, pa i Poljak 1926. godine piše: *Istraživanje u pogledu glečernih taložina u opsegu Ličkog polja a obzirom na oledbu Velebita, nisu mi donijeli nikakvih pozitivnih rezultata, jer da je Velebit bio oleden to bi bez uvjeta na ličkoj strani moralo biti i odnosnih taložina. Prema istraživanju što sam ih obavio u Ličkom polju mogu ustanoviti, da takvih nigdje nema.*

Dragutin Gorjanović-Kramberger, svjetski poznati paleoantropolog i paleontolog, zajedno s Josipom Poljakom, osnovao je 1910. godine Odbor za istraživanje špilja u sastavu Geologijskog povjerenstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije u Zagrebu, a ubrzo nakon toga Poljak je započeo istraživanje špilja u prodoru Velike Paklenice.

U speleološkim istraživanjima koja je dr. Poljak samostalno obavljao osobitu je pozornost pridavao geološkoj građi i hidrografiji podzemnog objekta. Određujući stratigrafski slijed naslaga, njihov petrografski sastav i vrste tektonskih poremećaja, interpretirao je postanak špilja, ponora i jama diljem Hrvatske. Obranom prve disertacije s područja speleologije 1922. godine Poljak je promoviran u doktora znanosti.

U svim svojim dnevnicima Poljak dio istraživanja posvećuje podzemlju. Kako je bio vrlo sustavan, njegovi su opisi i nacrti podzemnih objekata osobito detaljni. U mnoge špilje i podzemne prostore Poljak je ušao kao prvi školovani istraživač, pa je i pojedinim špiljskim dvoranama i jezerima davao imena. Primjerice, istražujući jamu Vodariću 1929. godine, napisao je: *Sige kao i travertin prevučeni su crnom korom, valjda mangana, između sloja dolomita pa cijela dvorana daje kod svjetla neki zasebni mistični izgled. Ovu dvoranu nazivljem s toga Crnom dvoranom.*

Ili:

Ova dvorana uzdiže se stepeničasto kupolastim travertinom 10 m visoko, pa na tom travertinu nalazimo što velikih slapova što prekrasnih stalagmita čisto bijele boje, tako da nas konačni dio dvorane podsjeća svojim oblikom na kalvariju u Postojni. Unaokolo dvorane nalaze se brojne skupine često od znatnih dimenzija, a osobito su lijepi stupovi visoki po 3-6 m.

U tom dijelu ima vrlo malo nakapnica pa je posve suh i čist, stoga ovu nazivam dvoranu Bijelom dvoranom.

Šuklje Fran Lagob
 Poljaku u Ledvenici nov. 15.
 Novrija. U Senju nam do 15.
 Javor otlužiti u Senj.
 Poljak
 Dr. Fran Poljak, Ledvenice.

Prof. Hoch
 Plitvička jezera
 Hotel Poljak.
 Javi mi dohke istojš tamo.
 Poljak
 Plitvi. Hotel Perin.
 Verić Milica
 uošteg
 Lopar.

sl.10.-11. Poruke kolegama geolozima

Posebnost Modre špilje, plavu svjetlost koja obavija pećinu, Poljak je 1927. godine opisao ovako:

Pećina Biševo. To je u početku do 10 m dugi spiljski hodnik dosta širokog ulaza oko 2.20, visokog preko 1m. U tom hodniku se još ništa ne zapaža da bi bilo kakvo zasebno djelovanje svjetla i vode...

a zatim: ...zabljesne nas neobična množina svjetla koje je poput kakve modre maglice obavilo velom cijelu pećinu.

Za podzemlje su bila vezana i istraživanja podzemnih voda, pa prvi zapisi često opisuju našu kršku ljepoticu Gacku i bilježe njezine raznolikosti.

1.VII.1913. Proučavanje ponora Gacke.

Prvi ponori Gacke nastupaju sa početkom nastupanja jurskih vapnenaca, dakle kojih 100 m od Gackoga mosta, odavle dalje gubi Gacka lagano vodu duž protege Švica-Derikrava. Najveći je ponor u samom Švičkom jezeru, a zovu ga Bezdanka (Stefanija ponor, Perina jama), ostali su svi manji te su većinom zatrpani terra rossom.

U svim njegovim dnevnicima brojna su imena i adrese ljudi koje je putem susretao ili su mu bili za nešto potrebni. Naiznastimo i zabilješke o troškovima puta, jela i pića, popis odjeće koju je pripremio za istraživanja. Samo putovanje, dakako, nije bilo jednostavno kao danas jer su opremu nosili sami ili, povremeno, uz pomoć konja i magaraca. Dr. Miroslav Hirtz u svom opisu puta Kroz Veliku Kapelu i Velebit do mora (Hrvatski planinar, 1923. g, br. 7) piše: *Dr. Poljak je nosio oko 28 kg, uprtnicu i šator, ja također nisam nosio mnogo manje, uprtnicu i pušku sa 100 naboja, uprtnicu na leđima, tok s puškom preko prsiju, a obješen oko vrata. K tome razna privjesa, kaputi, ogrtači, sve skupa izdašna prtljaga i za najživlijeg planinara.*

Unatoč brojnim neprilikama pri znanstvenim i planinarskim putovanjima, dr. Poljak je u svoje dnevnik detaljno bilježio geološka obilježja svih naših krajeva. Oni zrcale njegovo bogato geološko iskustvo, njegovu fotografsku ostavštinu, pokazuju autorovu temeljitost i sistematičnost i zasigurno su temelj budućega arhivskog rada, ali i putokaz za neka nova istraživanja u geologiji.

Primljeno: 2. studenoga 2009.

FROM THE FIELD DIARIES OF A MUSEUM PROFESSIONAL AND GEOLOGIST

What the days in the field of our museum professionals/natural historians were like we can only guess at; sometimes we will hear interesting occurrences from older curator co-workers, or, less often, read in the field diaries, says the author, and continues, that today, at the time of high technology, which sometimes makes us very confused, it is a genuine pleasure to find such diaries written in the hand of an old museum professional and enjoy the reading of their remarks and notes.

Author Sanja Japundžić conveys the interesting notes written in the hand of Dr Josip Poljak, museum professional and geologist, speleologist, hiker and masterly photographer. He spent the whole his career, practically the whole of his life, in the Geological and Palaeontological Museum. He started working there while still a student, and from 1940 to his retirement in 1959 he was its director. Poljak's museum work was very extensive, not so much visible from outside, but remaining preserved in the inventory books, on the labels on fossils in the collection, on the geological maps. His field research undertaken as part of his museum work was extremely extensive and fertile. He researched the geology of the whole of Croatia, was engaged in speleology and described new caverns in the country's subterranean area. Apart from more than 3000 photographic objects that he left in the museum (he was an expert photographer) there are also some twenty field diaries extant. They are extremely important and very usable, for they describe in detail his geological research, are rich in drawings of landscapes, caves, geological profiles and as addendum in every diary there is a list of photographs that he took during his investigations.

In his diaries, Poljak devoted part of his research to the underground world. Since he was very systematic, his descriptions and drawings of underground features are very detailed.

In all his diaries there are numerous names and addresses of people whom he met on the way or were needed for some reason. We can also found notes about the costs of his journeys, of food and drink, a list of the clothes he prepared for his investigations. The journey itself of course would not be as simple as it would today, for they had to carry their kit themselves, occasionally with the help of horse or donkey. In spite of the many adverse situations in his scientific and hiking trips, Dr Poljak recorded in detail the geological features of all our regions in his diaries. They reflect his rich geological experience, give evidence of the thoroughness and systematicness of the author, and certainly provide a foundation for future work in the archives, are a supplement to his photographic heritage, and a signpost for new research in geology.